

בכורות כט

משה שווערד

1. רש"י על בכורות דף כט/א

כאילא – [1] הדר ביבנה דחסיד הוא ולא נחשד בכך:

2. דף על הדף מסכת בכורות דף כח עמוד ב

[2] **אבל הרמב"ם** (בכורות פ"ג ה"ז) **כתב**: הנוטל שכרו להיות רואה בכורות, אין שוחטין על פיו, אא"כ ה' מומחה גדול, וידעו בו חכמים שאין כמותו, ופסקו לו שוה על הראי' והביקור – בין שנמצא מום בין שנמצא תמים.

[3] ועיין טור (יו"ד סי' שי"ב) שכתב בתחלה כדברי הרמב"ם, אלא שהוסיף: אא"כ הוא מומחה ואדם מוחזק וידוע לכל בכשר, ופי' בפרישה דהיינו שהוא מומחה בכשרות, והיינו כרש"י שהוא איש חסיד.

3. חידושי בתרא

תנו (כט. רש"י ד"ה כאילא וז"ל הדר ביבנה דחסיד הוא ולא נחשד בכך ע"כ. והעיר הגרי"ז ז"ל תובא בסטנסיל וז"ל ולדברי הרמב"ם (פ"ג דבכורות ה"ז) – אא"כ היה מומחה גדול וידעו חכמים שאין כמותו כו' – לא שהיה חסיד כדפרש"י אלא שהיה מומחה הגדול וצריכין לו ע"כ. ויש מבארים דמוכח דלא למד מתני' מדיני חשד כרש"י, דא"כ מה מהני מומחה גדול והכל צריכים לו, והא חשד מיהא איכא, אלא ס"ל כהרמב"ן ז"ל, דזה מדיני איסור ליטול שכר בעד פסק, ורק לגבי מומחה שכל זמנו עסוק בזה פסקו לו סכום, ולפי"ז אתי שפיר לשון מתני' "אא"כ היה מומחה", דלרש"י "חסיד" מבעי לי' למתני'. ולכאורה סובר רש"י דאי אפשר להכיר חסידות האדם, אם אמיתית היא או מדומה היא, ואין להבחין אלא ע"י כוחו בתורה, דסמכין על דברי רבי פינחס בן יאיר שתורה מביא... לידי חסידות. וכדחובא בזהר פ' פינחס, דכשומר דוד כי חסיד אני, השיבו לו, הלא יש כמה חסידים בעולם, והשיב כוונתי שאין עם הארץ חסיד, ורק חסידות הבאה מכח התורה אמיתית היא. ואפשר גם הרמב"ם כוון לזה ואין מחלוקת. ואפי' לפי הבנת המקשן, יש להסביר כוונת המשנה דאין שוחטין

4. איזהו מקומן מסכת בכורות דף כח עמוד ב

ג. הרמב"ן בהלכותיו פליג דאי משום חשד די בתקנתא דנוטל שכר בין תם ובין בעל מום, ואי אכתי חשדינן אפילו לחסיד כאילא אסור, דלא פלגינן בחשדא בין צורבא מרבנן לאיניש אחרינא. [4] אלא טעם המשנה שאסרה, משום דאין ליטול שכר על דין והוראה כדתנן לקמן, אא"כ כאילא שהיו מביאין לו כל היום לראות בכוריהן, והיה בטל ממלאכתו ושרי ליה ליטול שכר בטלה. וכדברי הרמב"ן נקט גם הרא"ש (סי' ה'). ויש לעיין בדברי רגמ"ה שכתב "כאילא שהתירו לו מפני טרחו", ואולי כוונתו כרמב"ן והרא"ש.

ד. והנה רש"י שלא פירש כהרמב"ן, נראה דס"ל שדוקא על הוראת דין גמורה אסרו לקמן ליטול שכר משום "מה אני בחינם" וכו', ולא על ראיית בכור בעלמא, ודייקא מדקאמר רק לקמן מנא הני מילי וכו' ש"מ דהכא טעם אחר בדבר משום חשדא. וראה בדברינו על מתני' לקמן כט. ד"ה הנוטל שכרו לדון (אות ד').

5. תוספות מסכת בכורות דף כט עמוד א ד"ה תרי זימני

תרי זימני לא תקינו ליה רבנן – וא"ת אכתי אמרי האי תם הוא והאי דשרי ליה לפי שאינו רוצה לטרוח פעם אחרת [1] וי"ל שלא חייבוהו חכמים לראות פעם אחרת אלא דאם ראוהו דאין יכול ליטול עליו שכר [2] ועוד דבזה לא יחשדוהו לעולם שיתיר את האיסור כדי להנצל מטורח של פעם שניה.

6. ספר יד בנימין

דף כ"ט במשנה הנוטל שכרו לדון דיניו
 בטלים וכו'. נראה פשוט
 דדוקא מכאן ולהנא, אבל הדינים שדן קודם
 לכן צלל שכר, או העדות שהעיד קודם לכן
 צלל שכר לא נתבטלו, וצ"ת לחו"מ סי' ט'
 ס"ק י' הביא מהכנה"ג צהגצ"י אות ג'
 שנסתפק בזה, צרם כזר כ' שם דנפרישה
 מפורש להדיא דהדינים והעדות שקודם לכן
 כשירים ועיי"ש, וכן יעוי' צר"ן סופ"צ
 דקידושין.

7. חדושי הרמב"ן על מסכת קידושין דף נח/ב

הא דתנן הנוטל שכר לדון דיניו בטלין להעיד עדויותיו בטלין, כל דיניו קאמר ולא זה בלבד שנטל עליו שכר,
 ומשום הכי לא קתני אין דינו דין ואין עדותו עדות, ...

8. מאירי על קידושין דף נח/ב

הנוטל שכר לדון דיניו בטלים אלא אם כן אגר בטילה על הדרך שיתבאר באחרון של כתובות וכתבו חכמי
 הדורות שלא סוף דבר באותו דין אלא כל דיניו וזהו שלא אמרו אין דינו דין אלא דיניו בטלים וכן הדין במה
שאמרו שאם נטל שכר להעיד עדותו בטילה שעל כל העדיות נאמר ונראה לי בדבריהם כל הדינין וכל
העדיות שמאחר נטילת השכר ואילך והטעם שיש לחוש שאף הוא אינו מעיד כן אלא בשכר הא כל שנתברר
 שלא נטל שכר כשר ואף הם כתבו שאם החזיר הממון שהעידו עליו לבעלים וחזר והעיד באותה עדות מקבלין
 הימנו שאין זה פסול לא בתחלתו ולא בסופו אלא שמתורת קנס על שעבר על מה שאמרו מה אני בחנם וכו'
 כדאיתא בבכורות פרק עד כמה נתבטלו דיניו ועדויותיו וכן כתבו שאין אלו צריכין הכרזה כשאר פסולי עדות
 של סופרים אלא שהעדויות בטלה מאליה הואיל והיה יודע לו בעדות ואינו רוצה להעיד אלא בשכר:

9. ספר יד בנימין

שם במשנה, להעיד עדותיו בטלין. בתשו'
 מהריצ"ל (הוצא צחי' רעק"א
 לחו"מ סי' ל"ד סעי' י"ח) נסתפק אם הוא
 מדרבנן או מן התורה, ומולה ד"ז בפסול
 נוגע אם הוא משום חשש משקר א"כ ה"ה
 צנוטל שכר פסול מן התורה, אבל אם פסול
 נוגע הוא משום קרוב א"כ צנוטל שכר לא
 יפסל מה"ת, ועי' מש"כ בזה בקצוה"ת שם,
 (וע"ע צפ"ת שם דמלשון הרמ"א (צ"ס
 הרמב"ן) שכ' "כל מי שנוטל שכר להעיד
 עדותו צטל כמו הנוטל שכר לדון" משמע
 שדין אחד להם ולא מיפסל אלא מדרבנן.
 (ואגב צמי שנטל שכר להעיד אם צריך להחזיר
 הממון, יעוי' צפ"ת שם ס"ק כ"ד).

10. ספר קצות החושן על חו"מ סימן לד

[ד] שכר להעיד - בתשובת מוהר"י נ' לב נסתפק אם נוטל שכר להעיד פסול מדרבנן או מן התורה, והביאו לספק הזה הספק האחר שנסתפק שם נוגע דפסול אם הוא משום דחשדינן ליה למשקר בשביל הנאתו אם כן נוטל שכר להעיד נמי פסול מן התורה משום דחיישינן לשקר ואי נימא פסול נוגע הוא משום דאדם קרוב הוא אצל עצמו אבל לא חיישינן למשקר א"כ נוטל שכר להעיד כשר מן התורה וע"ש דבריו הנחמדים בתשובותיו דף נ' ע"ב ולענ"ד נראה כלשונו האחרון דנוטל שכר כשר להעיד מן התורה וקצת ראייה

11. איזהו מקומן מסכת בכורות דף כט עמוד א

[ב] דין ועדות זו לבד בטילה או כל דיני ועדותיו?
התוי"ט הביא שהר"ן והריטב"א (סוף פ"ב דקידושין) דקדקו שנקטה המשנה "דיניו ועדותיו" לשון רבים, לומר דלא רק אותה עדות ואותו דין שידוע שנטל עליו שכר הרי זה בטל, אלא כל דינים שדן ועדויות שהעיד בטלים. וכ"כ תפא"י שם (יכין אות כ"ט), וכן הוא מפורש בתוספתא דמכילתין (פ"ג ה"ה). ובפתחי תשובה (חו"מ ט. י.) הביא שבכנסת הגדולה נסתפק בזה, והפרישה (שם סק"ט) כתב בהדיא שבטלים דוקא הדינים ועדויות שלאחר שנודע שנטל שכר, אבל קודם לכן מוקמינן גברא אחזקת כשרות. ותמהו עליו מדברי הראשונים הנ"ל, עי' בדבריו.

12. חידושי בתרא

תסא) כט. מתני' — הנוטל שכרו לדון דיניו בטלים, להעיד עדותיו בטליו, להוות ולקדש מימיו מי מערה אפרו אפר מקלה. ותמה הגרי"ז ז"ל תובא בסנסיל ז"ל והנה לדון וכמו"כ להורות בבכור חשיב ד"ת דילפינן מקרא אני בחנם, אבל להעיד ולהוות ולקדש ע"ש, הלא אין שייך דמה אני בחנם, אם לא דנאמר דלכל מצוה ג"כ שייכא מה אני בחנם. והנה רש"י בקדושין כתב דהלימוד של מעשה הוא, ע"ז קאי מה אני בחנם ע"ש, אבל לפי"ז עכ"פ יקשה מלהעיד וצ"ע ע"כ.

13. ספר מנחת חינוך - מצוה פג - אות ח

[ח] אבל אם הדיין בעל מלאכה וכו'. עיין ש"ס כתובות ק"ה ע"א, דאפילו בתורת שכר ולא שוחד אסור ליקח. והנוטל שכר לדון דיניו בטליו, רק שכר בטלה דמוכח שרי, וזה הטעם משום מה אני בחנם וכו'. ופשוט דהפסולים לדון ורק קיבלו עליהם, רשאים ליקח שכר, כיון דאינם מחויבים לדון מן התורה, הוי כמו עדים שמותרים ליקח שכר לראות. ולענין אם קיבלו שכר אם צריכים להחזיר, מצד הסברא כיון דדיניו בטליו, א"כ לא עשה הפעולה ששכר אותו וצריך להחזיר, או מחמת כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד...

14. איזהו מקומן מסכת בכורות דף כט עמוד א

[ה] תקיעת שופר. מילה, שחיטה: הקשה ראשית בכורים על דברי השו"ע (או"ח סי' תקפ"ה) דהנוטל שכר לתקוע בראש השנה אינו רואה סימן ברכה משום שכר שבת, והמג"א שם התיר, וצ"ע אמאי לא נאסר מדינא דאסור ליטול שכר מצוה. וכן תמה על דברי הרמ"א (יו"ד סי' רס"א) דמוהל שרוצה שכר יש לגעור בו כי אין זה דרכן של זרע אברהם, והלא מדינא אסור ליטול שכר מצוה - עי' שכתב לישב בכמה אופנים. וראה בשו"ת בית שלמה (יו"ד ח"א סי' כ"א) שמתיר מכמה טעמים ליטול שכר על השחיטה, ודלא כדעת קדושים שם.

15. שו"ע חו"מ סימן ט

(א) מאוד מאוד צריך הדיין לזהר שלא ליקח שוחד, אפי' לזכות את הזכאי. ואם לקחו, צריך להחזירו, כשיתבענו הנותן. וכשם שהלוקחו עובר בלא תעשה, כך הנותנו עובר בלפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט, יד). ולא שוחד ממון בלבד, אלא אפילו שוחד דברים. ...

• מאירת עינים /סמ"ע/ על חו"מ סימן ט

(א) מאד מאד כו'. כן הוא לשון הטור ובפרישה כתבתי דמשום דחמדת ומשיכת האדם אחר הממון הזהיר באזהרה כפולה וכתב מאוד מאוד ומה"ט גם הטור ב"ד סי' ק"ס בדין ריבית הזהיר בלשון זה

וכתב מאוד מאוד צריך לזוהר באיסור ריבית גם בר"ס של"ו בי"ד כתב לענין רפואה ז"ל והוא שיזוהר מאוד מאוד כמו שראוי לזוהר בדיני נפשות כו' והיינו מפני חומר פקוח נפש וכן הזהיר באיסור ערוה בא"ע ר"ס כ"א ואב לכולם מה שהזהירו חכמי המשנה בל"ז ואמרו מאוד מאוד הוי שפל רוח מפני שטבע האדם למשוך אחר הגאות:

16. ספר חתם סופר על מסכת נדרים דף לז/א

שכר פיסוק טעמים. מתוס' משמע דס"ל לרבי יוחנן כמ"ד אמרי לה אלו המסורות ולא פיסוק טעמים. אך בירושלמי דמייתי הר"ן מבואר דלכ"ע הכל דאורייתא אלא רבי יוחנן ס"ל דמ"מ מותר ליטול שכר דלא נאמר מה אני בחינם אלא בחוקים ומשפטים, והכוונה בזה דמחוייב ללמד בחינם בעל פה כל התורה חוקיה ומשפטיה וכל דיני התורה שיהיה בקי בהם כשלחן ערוך, אבל אינו צריך ללמד איך יקרא הפסוק ואפילו ש"ס ופוסקים אחר שנכתבו אין צריך ללמד מתוך הכתב אלא להודיע בעל פה, והא דמחלק במתני' בין מקרא למדרש היינו בימיהם שלא נכתבה אלא המשנה עדיין אע"פ שרבינו הקדוש סידר המשנה אבל לא נכתבה בימיו, אבל עכשיו יכול לקבל שכר גם על כל הספרים להודיע סדר הקריאה בהם, כנלע"ד:

17. שו"ע יורה דעה סימן רמו

(ה) מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר מותר ללמד בשכר אבל תורה שבע"פ אסור ללמד בשכר לא מצא מי שילמדנו בחנם ילמוד בשכר ואע"פ שהוצרך ללמוד בשכר לא יאמר כשם שלמדתי בשכר כך אלמד בשכר אלא ילמד לאחרים בחנם ומה שנהגו האידנא ללמד הכל בשכר אם אין לו במה להתפרנס שרי ואפי' יש לו אם הוא שכר בטלה דמוכח שמניח כל עסקיו ומשאו ומתנו שרי (וכל חידושי סופרים דהיינו מה שנתקן מדרבנן מותר ליטול שכר ללמוד) (הגהות מיימוני פ"א):

18. פירוש הרא"ש על נדרים דף לז/א

מה אני בחנם. צוה אותי ללמד אתכם בחנם כמו שהוא למדני בחנם:

19. תוספות נדרים דף לז/א

הא קמ"ל דאפילו במקום שנוטלין שכר על המקרא וכו'. מפרש ואזיל טעמא דמה אני בחנם דכתיב ראה למדתי אתכם ומסתמא משה לא נטל שכר מישראל שעשיר היה:

20. איזהו מקומן מסכת בכורות דף כט עמוד א

אמר רב דאמר קרא ראה למדתי אתכם [חקים ומשפטים כאשר ציוני ה'] מה אני בחנם אף אתם בחנם: פירושי הראשונים בצורת הדרשא:

א. הר"ן בנדרים לז. פירש דילפינן מיתורא דקרא "כאשר ציוני" כלומר שציוני ללמד בחינם, דליכא למימר דר"ל כאשר ציוני ולא מעצמי אני אומר, דודאי ישראל לא היו מפקפקין בכך. [איילת השחר שם הקשה הלא בקרא ועדתו חזינן לא כך].

ב. תוס' שם פירשו דילפינן ממה שמסתמא לא נטל שכר מישראל דעשיר היה.

ג. הרא"ש בפסקיו כאן, וכן משמע מפירושו בנדרים שם, ד"כאשר ציוני ה" ר"ל כשם שהקב"ה ציוני ולמדני בחינם אף אני לימדתי אתכם בחינם. והנה לפירוש זה לא נזכר בהדיא שאף לדורות צריך ללמד בחינם, אלא מדהוכיח משה כן לישראל ודאי ללמד שיעשו כך לדורות - עי' תפא"י (יכין אות כ"ה), ליקוטים במשניות, סמ"ע (חו"מ לד. מה), פרישה (חו"מ ט. ט.). וע"ע מהרש"א ח"א נדרים שם.

ד. הרמ"א (רמו. ה.) פסק בשם הגה"מ דחידושי סופרים כלומר מה שתקנו מדרבנן מותר ליטול שכר ללמד. ועי' ביאור הגר"א דמקורו מנדרים לז: דשרי ליטול שכר פיסוק טעמים למ"ד דלאו דאורייתא הן. ומבואר מפסק זה שדוקא מילי דאורייתא שלמד משה מפי הגבורה ולימד לבני ישראל נתחייבו ללמד בחינם.

21. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן לה

הנה לפי מה דאמרינן דפרה באה מתרומת הלשכה יש לעיין על הא דאמרינן בקידושין (נ"ח. ת.) דהמקדש במי חטאת ובאפר חטאת מקודשת ואפילו ישראל כיון דהפרה היא מתרומת הלשכה א"כ גם האפר הוא של לשכה ואיך יכול לקדש בו ונראה מזה דמה דאמרינן בפרה (פ"ג מי"א) שהיו חולקין את האפר לג' חלקים אחד נותן בחיל ואחד נותן בהר המשחה ואחד מתחלק לכל המשמרות לגמרי היו נותנין אותן להמשמרות ונעשה שלהם וע"כ דלב ב"ד מתנה עליהן שיהיו נותנין להם והנה התוס' בכורות (כ"ט ע"א)

ד"ה המקדש הקשו מאי רבותא במקדש באפר פרה דמקודשת ואפילו ישראל דמאי רבותא מישראל יותר מכהן ורש"י ז"ל כתב שם דהרבותא הוא משם דכהנים רגילים בהזאה ובקידוש והתוס' כתבו דזה דקתני ואפי' ישראל משום רישא דקתני המקדש בתרומות כו' והנה לפ"ז הא דמקדש באפר פרה מקודשת ע"כ באותו שמתחלק לכל המשמרות דאותו שהיו נותנין לחיל היו גונזין אותו משום והיתה לעדת ישראל למשמרת ואותו שהיו נותנין בהר המשחה היה לעשות מהן פרות אחרות כדאמרינן בתוספתא והנך ודאי היו של ציבור ואי אפשר לקדש בהם א"כ הוי רבותא דמקודשת ואפילו ישראל דאעפ"י שנתנין לכהנים דמתחלקין לכל המשמרות מ"מ יכול אף ישראל לקדש בהן [דס"ד כיון שהיו נותנין להם האפר שהוא של לשכה מתנאי ב"ד ע"ד שיתנום לישראל לא היו נותנין להם וכמו במלח ועצים שהיה ג"כ תנאי ב"ד שיהיו לכהנים נאותים בהם אבל ליתנם לישראל אין רשאים]:

22. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף כט עמוד א

אפר פרה בשכר פסולו מהתורה או דרבנן מימיו מי מערה אפרו אפר מקלה. וכתבו האחרונים דאע"פ דהאיסור להורות ולעשות מצוה בשכר דבר תורה, מ"מ לפסול מה שעשה אינו אלא דרבנן, וא"כ ה"נ דמימיו מי מערה אינו אלא מדרבנן, וא"כ אם עבר והזה נטהר מדאורייתא ואם נכנס למקדש אין מביא קרבן דמה"ת הוה חולין בעזרה. אולם המנ"ח [שצ"ט] כתב דמלשון הר"מ שלא כתב זה דאינו חייב בדיעבד כש"כ בפ"ה מטומאת מת ה"ה דאין חייב כרת אפילו שהם מן התורה, כיון דאינו מפורש בתורה ומכ"ש כאן והיאך סתם הר"מ דמימיו מי מערה דמשמע דהם פסולים גמורים ואפשר לומר דכיון דמדרבנן פסול, ממילא הוי היסח הדעת וממילא יש בה פסול מן התורה, וכעין סברא זו מצינו בירושלמי שילהי פסחים דדינא דרבנן פועל היסח הדעת מן התורה. ומסיק המנ"ח דהא ניהא בנוטל שכר לקדש דהוי היסח הדעת קודם קידוש אבל בנוטל שכר להזות דהוה היסח הדעת לאחר שנתן בו האפר צ"ע לשיטת הראב"ד דס"ל דהיסח הדעת אין פוסל אז. [עיין במנ"ח וע"כ צ"ל שזהו כוונתו שם ודו"ק].

23. פתחי תשובה על חו"מ סימן ט

[ט] שכר לדון כו'. כ' הב"ח דאם לקחו בתורת שכר א"צ להחזירו בדין דדוקא בלקח בתורת שוחד דאמרה תורה לא תקח אם לקח הוי גזל בידו אבל במה שעבר על מה אני בחנם א"צ להחזיר כו' ע"ש וכ"כ בתשו' סי' נ"א והביאו ג"כ בתשו' אא"ז פמ"א ח"ב סי' קל"ט ומשמע דהסכים עמו. ובגליון ש"ע דהגאון מהר"ם ז"ל בעל תפארת למשה נ"ב וז"ל ולי נראה דצריך להחזיר דכ"מ דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ורחמנא אמר מה אני בחנם ...

24. טורי זהב על חו"מ סימן לד

(סי"ח) שכר לילך ולראות כו'. משמע אם כבר ראה אין ליטול שכר על הליכה להגיד העדות ונ"ל דהיינו בדבר שאין לו טרחא אבל במקום שיש לו טרחא יכול ליטול שכר על הליכה וראיה דאמרינן סוף פרק האיש מקדש הנוטל שכר להזות מי חטאת דההזאה פסולה ואמרינן שם דבכ"מ שכר ההבאה ממקום למקום ושכר מילוי המים שרי ליטול דלא רמיא עליה האי טרחא ובהדיא מדמה לה התם נוטל שכר לדון ולהעיד ונוטל שכר הזאה מש"ה יכולים ליטול שכר טרחת ההליכה ואין זה בכלל מה אני בחנם כנלע"ד (בטור ס"י) דהוי כאוכל נבילות לתיאבון. ברמב"ם ליתא האי לתיאבון ובאמת אין בו צורך. ונראה דקמ"ל הטור אע"ג דלא נעשה עדיין האיסור שלא נאכל עדיין מ"מ פסול מטעם חשוד שמא יעיד שקר ומדמה לאוכל נבילות דפסול בגמ' לדברי הכל מטעם דכי היכא דכי כפין אוכל נבילות ה"נ כפין ושקיל זווי ומסהיד ה"נ בזה כיון דלא איכפת ליה בדבר שקר ורוצה להאכיל איסור לאחרים ה"נ אל יחוש להוציא ממון בדבר שקר בעדותו:

25. איזהו מקומן מסכת בכורות דף כט עמוד א

ביאור "בית הפרס", וטעם שמטמא רק מדרבנן: א. רש"י פירש ד'בית הפרס' היינו שדה שנחרש בו קבר. ולשון 'פרס' פירש"י בנדה נז. דהיינו דבר שבור ופרוס על שם שנפרסו העצמות.

ב. תוס' בנדה שם (ד"ה בית הפרס) הקשו דבמו"ק ה: קרי 'בית הפרס' גם לשדה שאבד בה קבר, וטעם הנ"ל לא שייך כה"ג. ופירשו דלשון 'בית הפרס' על שם שפרסות בני אדם נמנעות לילך שם מפני הטומאה.
ג. טעם שאינו מטמא אלא מדרבנן - כתבו תוס' כתובות כח: (ד"ה בית הפרס) משום דהוי ספק טומאה ברה"ר, אף על גב דבעלמא טיהרו חכמים לגמרי ספק טומאה ברה"ר, היינו כשהטומאה מבוררת ולא נולד הספק אלא באקראי, אבל הכא שלעולם השדה בספק לא רצו לטהר.

26. ספר יד בנימין

בא"ד ונראה לרבי דגרסי' מאי צודקין וצדיקה
המפורשת [צמסנה] לאחר שעבר
[ומועיל] לכל דבר אצל לשון צודקין משמע
לכתחילה כדי לעזור כו' ולהכי צעי מאי צודקין
דמה היא אותה צדיקה וכו' עכ"ל.

צסוגיין, ולענין פסח מהני ניפוח לטהרו,
וס"ל דגרסי' שפיר מאי צודקין ומה שהקשה
ר"ת דהא הצדיקה מפורשת צמסנה, ועוד
דמשמע רק לעושי פסח מהני ניפוח והלא
לשאר מילי נמי מועיל כו', לז"כ ליישב דהצדיקה

קיצור הדברים דלעולם נשאר מצוות לא
התירו לילך לבית הפרס אלא ע"י
ניפוח כמו להעיד ומ"מ טמא הוא וכמבואר

27. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף כט עמוד ב

פועל בטל של אותה מלאכה. ופירש"י דמחשב לו השכר מה שבטל לעומת הפעולה קלה שפועל בעשית המצוה.
ותמהו עליו התוס' א"כ נוטל שכר לדון ולהעיד דהרי מחשבים פעולה קלה זו לנטילת שכר, ובאיזהו נשך [ב"מ
ס"ח. ד"ה ונותן לו שכרו] תירצו התוס' על רש"י דאין לחוש אם נוטל שכר, כיון שעוסק במלאכה אחרת ומפסיד.
וכתב הרש"ש ש"ש דגדולה מזו מצינו במשנתינו דאם מפסיד אכילת תרומה נותן לו כל דמי חולין ואינו מנכה לו דמי
תרומה, ש"מ דאין לחוש אם נוטל שכר אם אתה בא עליו בהפסד ממקום אחר.

28. ספר יד בנימין

דף כ"ט ע"ב בגמ' כפועל בטל של אותה
מלאכה. נ"צ עי' סמ"ע

חז"מ סי' ט' סקי"ד דדוקא כשהתנה עמהם
מתחילה דינא הכי שנוטל מהן כל שכר פעולתו
שצטל ממנה כו' אצל אם לא התנה א"ל ליתן
אלא כשיעור שרונה אדם ליקח ולישב צטל
מאותה מלאכה שנתצטל ממנה עיי"ש. וצט"ז
שם חולק עליו וס"ל דצלא התנה אינו נוטל
כלל עיי"ש, וצנחיצות נקט לעיקר כהט"ז,
וצפ"ת שם הביא מהשבו"י שחולק על הט"ז
עיי"ש, ועי' בקצוה"ח שם.

במשנה החשוד על הבכורות. פירש"י ז"ל
כגון שחשוד להטיל מום בבכור,
ולפי"ז החשד הוא באיסור דרבנן, אבל הרמב"ם
ז"ל צ"ג מהל' בכורות הל' ה' מפרש שחשוד
לשחוט בכור חס עיי"ס, ולפי"ז החשד הוא
באיסור דאורייתא, ועי' היטב צרי"ט אלגזי
אות ל"א.

30. שפת אמת על בכורות דף כט/ב

במשנה החשוד על הבכורות פרש"י להטיל בו מום. נראה דפי' כן משום דקשיא לי' למה לא פליגי ר"ש ור"י גם הכא אי לוקחין ממנו מים ומלח כדלקמן בחשוד על התרומות להכי פרש"י דהכא לא חשידי לאכול בלי מום רק להטיל בו מום ולא החמירו בזה כולי האי. וכמו כן בחשוד על השביעית לא החמירו כל כך כמו על התרומה דבמיתה:

31. איזהו מקומן מסכת בכורות דף כט עמוד ב

[ב] מחלוקת ראשונים במה הוא חשוד, וביאור השיטות:
א. פירשו רש"י ורע"ב שחשוד להטיל מום בבכור. וביאר מהרי"ט אלגזי (אות ל"א סק"א) דסבר רש"י שאין לחושדו שישחוט בכור תם בחוץ ויעבור בכרת, אלא חשדינן באיסור קל של הטלת מום. [וכעין זה איתא ברש"י לקמן לו. ד"ה אבל הכא]. ועוד ביאר דאי מיירי בחשוד למכור בשר בכור תם לשם בשר חולין, הוה ליה למימר במתני' "החשוד להיות מוכר בשר בכור לשם חולין" כדקתני לקמן "החשוד להיות מוכר תרומה לשם חולין", ועוד דהתם פליגי ר"י ור"ש בדין זה, ואמאי סתם תנא דהכא כר' שמעון...

ג. אמנם הרמב"ם (בכורות ג. ח.) כתב "החשוד על הבכורות למכור אותן לשם חולין" וכו', וכתב מהר"י קורקוס שהוא מפרש דלא כרש"י, אלא שנסתפק אי כוונת הרמב"ם שמזלזל במכירת בכור למוכרו באיטליז וכדו', או כוונתו שחשוד למכור בשר בכור תם, וכתב שפירוש אחרון עיקר מלשון הרמב"ם בהמשך דבריו. וכן נקט מהריט"א הנ"ל, ותמה על הרמב"ם שיקשה עליו אמאי לא פליג ר' יהודה דלקמן לאסור גם כאן ליקח ממנו כל דבר ואפילו מים ומלח. ונראה בזה דהנהגה על מתני' דהחשוד על השביעית גם לא פליג ר' יהודה, ולכך סבר הרמב"ם שבתרומה דוקא החמיר ר' יהודה טפי, או משום דשכיחא טפי מבכור, או משום חומר עונשה מיתה בידי שמים. שוב ראיתי שבתפא"י (יכין אות מ"ז) הזכיר הסברה דתרומה מצויה טפי, ועוד כתב דבמידי דמאכל המורגלים אלים יצריה טפי וגזרינן.

32. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף כט עמוד ב

אבל הרמב"ם פ"ג מבכורות ה"ח כתב החשוד על הבכורות למכור לשם חולין אין לוקחין ממנו אפילו בשר צבאים וכו', משמע מדבריו דפירש מתניתין דחשוד למכור בכור תם ממש בתורת חולין. ולכאורה תקשה דסתם תנא בבכור דמשמע דלכו"ע לא קנסוהו רק אבכור עצמו ולא שמיע לן לתנא שיסבור דכיון דחשוד למכור דבר האסור באכילה מה"ת, דהוה שחוטף חוץ שיקנסוהו גם במים ומלח מה דאשמעינן ר' יהודה לקמן דחשוד להיות מוכר תרומה. ועיין מהרי"ט אלגזי.

והנהגה אין לומר דמשנתינו בזה"ז איירי וכבר כתב המנ"ח במצוה י"ח דלגירסא הישנה שהיתה להראשונים ברמב"ם פ"א מבכורות ה"ה דמצות בכור בהמה טהורה אינה נוהגת בחו"ל. ויסוד דין זה הוא מכיון דאיתקש בכור למעשר, א"כ ה"נ דמקשים בכור למעשר האידנא בארץ ישראל לשיטת הרמב"ם פ"א מתרומות הכ"ו דמעשר דגן אינו נוהג מה"ת בארץ ישראל, וגם בימי עזרא גם בכור אינו נוהג לענין קדושת בכור בהמה טהורה. עיין שם. וכיון שאינו אלא מדרבנן לכן לא קנסוהו יותר רק אבשר בכור עצמו והדומה לו, א"כ תקשה ממ"נ דה"נ דתרו"מ אינו נוהג בזה"ז דבר תורה, ולמה לגבי תרומה תנן דלר' יהודה קנסוהו במים ומלח, ואת"ל דדוקא

תרומה כיון שהוא דבר הרגיל, א"כ כיון דעיקרו דבר תורה גזרו בו רבנן כעין דאורייתא, משא"כ בכורות דלא שייך לומר כ"כ סברא בזה דעיקרו מה"ת, כיון דזה אינו דבר רגיל הבא מידי יומו. ומצינו סברא זו דתרומה בזה"ז עיקרו מה"ת בחזו"א, לגבי ברירה לומר דלא מהני ברירה בתרומה בזה"ז, כיון דתרומה עיקרה מה"ת. אבל עצם הסברא לחלק בין תרומה לבכור בעיקרו מה"ת אינו נראה וצ"ע.

33. שפת אמת על בכורות דף כט/ב

במשנה החשוד על הבכורות פרש"י להטיל בו מום. נראה דפי' כן משום דקשיא לי' למה לא פליגי ר"ש ור"י גם הכא אי לוקחין ממנו מים ומלח כדלקמן בחשוד על התרומות להכי פרש"י דהכא לא חשידי לאכול בלי מום רק להטיל בו מום ולא החמירו בזה כולי האי. וכמו כן בחשוד על השביעית לא החמירו כל כך כמו על התרומה דבמיתה:

34. חידושי בתרא

תעוד) כט: לאתויי מאי לאתויי קרבי דגים דמערבי בהו שמן זית. יש מקשים דמאי קמ"ל והלא מעיקר הדין אסור מפני שמן המעורב בו, ופשטות צ"ל דקמ"ל דנאסר גם בתערובות, ויש מתרצים דקמ"ל דקרבי דגים גמי מיקרי "זיקת תרומה בו", דכיון דבדרך כלל מערבי בהו שמן, אז אפילו בכה"ג דלא מערבי גמי אסורי, וכן רצו לדייק מהרמב"ם פי"ב דמעשר הט"ז שכתב וז"ל ואפילו קרבי דגים מפני שנותנין בהן שמן ע"כ, ומשמע אפילו לית בי' שמן עתה, גמי אסור. וצ"ע מה דיוקו מהרמב"ם יותר מלישנא דגמ', דאין חילוק כלל ביניהם, אלא שזה בארמית וזה בעברית. ולכאורה יש לפרש שניהם דאסור, לא מפני זיקת תרומה בו, אלא פשוט דכיון דרגיל שיהא שמן בו, לכן מטעם לא פלוג אסרו אפי' בהיכי תמצא שידוע שאין שמן בו.

35. חידושי בתרא

תעוד) ל. רש"י מתני' ד"ה אינו חשוד על המעשרות וז"ל ולוקחין ממנו תבואה בשאר שני שבוע ואין צריכים לעשר ודאי אלא דמאי ע"כ. וע' בגרע"א ז"ל אמשניות דהקשה דגם חשוד אינו מפריש מדין ודאי אלא מדין ספק, ותירץ דחשוד הוי כמו ודאי ובעי לברוכי עליו, דלא אמרינן עליו רוב ע"ה מעשרין. ויש מפרשים דאין כוונתו דחשוד חייב להפריש מודאי אלא כוונתו שזת רק ספק אבל דהוי ספק דאורייתא ממש, ולא מדין דמאי דליכא ספק בעיקר חיוב כלל דרוב ע"ה מעשרין הן, ורק מדין חדש דרבנן של דמאי חייב להפריש. ולכאורה י"ל דכונת הגרע"א דחייב מטעם ודאי, והיינו מדין דספיקא דאורייתא מדאורייתא לחומרא, ולכן מדאורייתא חייב מטעם ודאי להפריש, וכדפירשו בספיקא אם קרא ק"ש, דחייב לקרוא שוב מטעם ספק דאורייתא לחומרא, וגם ברכות ק"ש מברך, אע"ג דהוי ספיקא דרבנן, דכיון דחייב ודאי לקרוא שוב מדין דאורייתא, לכן גידון כודאי לגבי ברכותיה; וכן הכא בעי לברוכי עליו, כיון דמפריש מטעם ספיקא דאורייתא לחומרא.

36. חידושי בתרא

תעוד) ל. תוס' ד"ה הא חשוד חשוד וז"ל דמשמע ליה דלגופה לא איצטריך דפשיטא דכי נאמן על הטתרות דנאמן על השביעית כיון דנוהג מנהג פרושים שאוכל חולין בטתרה ע"כ. יש מקשים דאמאי בעי לסברות דלגופי' לא איצטריך, שהרי פשוט הוא שלא מצינו בשום מקום דבעינן קבלות חברות אלא במעשר

וטהרות, אבל שאר כל איסורין כגון חלב כו', כל שאינו חשוד על דבר זה הריהו
נאמן, ומאי קמ"ל שנאמן על טהרות נאמן על שביעית, וע"כ אתא לאשמעינן
להפך שאם חשוד על טהרות חשוד אשביעית. והנה צ"ע בתירוץ דר'

א. דף על הדף מסכת בכורות דף כט עמוד א

בגמ': מה אני בחנם אף אתם בחנם וכו'.

כתב הג"ר אליעזר יחיאל קונשטט שליט"א בקובץ משלחן מלכים (קובץ ה' ע' שצ): יש מוהלים שנהגו לקחת כסף בברית מילה. ויש לדון האם יש כאן האיסור מה אני בחנם אף אתם בחנם. והנה שמעתי בשם רש"ר הירש שכתב הגדרה נפלאה באיזה מצוות מותר לקחת כסף ובאיזה מצוות אסור. שמצוה שדומה לת"ת דיש מצוה ללמד ת"ת לאחרים דאדם לא יכול ללמד את עצמו, וצורת לימוד התורה היא בדווקא שמלמדים זה את זה, ע"ז נא' מה אני בחנם אף אתם בחנם. אולם במצוה שאדם מצווה לקיימה לעצמו, אם אחר עושה לו מותר לקחת שכר. לפי זה תלוי כשיש אבא לבן האם יש מצוה גם על כל ישראל או לא.

ושמעתי מאחי הרה"ג ר' אהרן שזוהי מחלוקת המג"א ודגול מרבבה (סוף סי' תלב), דהמג"א אומר, שלמרות שמצוות מילה מוטל על אבי הבן, אם אחר מל - אחר מברך, והוא הדין א"כ בכל מצוה. והדגול מרבבה סובר טעם אחר שכיון שאם אין אב חייבים בי"ד למול נחשב הדבר תמיד למצווה דציבור, ולכן כל אחד יכול לברך. עכ"פ המג"א סובר שבמקום שיש אב אין חיוב של כל ישראל. לפי זה נראה דאם נאמר דכשיש אב, אין מצוה של כל ישראל, א"כ מותר לקחת כסף, כיון שזו בעצם מצוה שמוטלת על האב, אולם אם נאמר שגם כאשר יש אב, יש ג"כ מצוה על כל ישראל, א"כ מצוה זו הרי היא מוטלת גם על האחרים, ואסור לקחת כסף עכ"ד.

ב. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף כט עמוד א

נטילת שכר על מצוה חזון ותוקע ומלמד

שם. דנו האחרונים אמאי הותר לשכור בעל תוקע וחזון הציבור וכל מה שדנו הפוסקים באו"ח סי' תקפ"ה ב' בזה לאסור שהוא שכר מצוה, וגם נפק"מ שאין יוצא יד"ח דהא דינו בטלין, וכתב הבית מאיר שם ליישב זה ע"פ מה שמדויק ברש"י בקידושין [נ"ח: ד"ה בשכר הבאה] שכתב שם דשכר הבאה התירו דמילתא דטירחא היא ורחמנא לא רמיא עליה ושרי למשקל אגרא ומקודשת. ומתניתין דבכורות בשכר הזאה וקידוש דליכא טירחא ושכר מצוה הוא נוטל, ומדדייק רש"י לכתוב דבהזאה וקידוש ליכא טירחא, ולכן נאסר שכרו, דהוה שכר מצוה, משמע דבמצוה דיש בזה טירחא מותר לקחת שכר ע"ז, וא"כ תקיעת שופר דיש בזה טירחא מותר לקחת ע"ז שכר. ודבריו צ"ב דמה יענה על ללמד תורה דיש בזה טירחא, וא"ת דיש לו הנאה מזה מה שמלמד לאחרים, הא גם במקרי דרדקי לא התירו אלא נטילת שכר פיסוק טעמים והתם כשמלמדים לפי רמתם מה הנאה עצמית יש לו מזה, ולמה לא הותר לו משום טירחא, אע"כ דטירחא שבאה עם המצוה עצמה ועם מעשה המצוה לא הוה בכלל ההיתר, ורק טירחא שאינה מהמצוה עצמה וכגון הזאה ומילוי שאין בזה שום סרך מצוה. בזה התירו השכר, וזהו עיקר כוונת רש"י וצ"ב.

עוד ישבו האחרונים [עיין שד"ח ח"ט מערכת ר"ה סי' ב' ס"ק י"ז בשם המערכי לב], דלא דרשינן מה אני בחנם וכו', אלא אמצוה מה"ת אבל על מצוה דרבנן לא גזרו בהו רבנן שלא יטול שכר עבודה, ולכן תקיעת השופר אף על פי שיש תקיעות שהן מן התורה, מ"מ הרבה מהתקיעות הוסיפו חכמים, ולכן מותר השכר בהו. וכן חזון הציבור אף על פי שתפילה לדעת הרמב"ם מה"ת מ"מ הנוסח הוא מדרבנן, ולכן מותר לקחת שכר מצוה.

ג. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ד סימן לו

... ג. בעניין החיובים ללמוד ולדעת כל התורה, וללמוד תורה ביום ובלילה
בעניין האיסור לבטל מלימוד התורה ולעסוק בלימודי חול, מר יצחק אריה ליב בראנדריס שליט"א.
הנה כבר ביארתי זה כבר, וגם נדפס בספר אג"מ על יו"ד ח"ב סימן ק"י, דבלימוד התורה איכא שני
חיובים. איכא חיוב ללמוד כל התורה שבכתב ושבע"פ וגם לידע אותה, ונוסף על זה איכא איסור לאו על
השכחה - כדאמר ר"ל במנחות דף צ"ט ע"ב כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו שנאמר' השמר
לך וכו' פן תשכח את הדברים, ולרנב"י איכא תלתא לאוין. ועוד מצווה איכא, שצריך האדם ללמוד בכל
יום פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, מקרא דהגית בו יומם ולילה (יהושע א', ח', ובגמ' שם אי' דקיים
מצוות לא ימוש ספר התורה הזה מפיו, שבאותו הקרא) לר' אמי, ולר' יוחנן משום רשב"י יצא מצווה זו
השניה גם בק"ש שחרית וערבית, ומקיים בקריאת שמע בזמנה שתי מצוות. ואיפסק ברמב"ם פ"א מת"ת ה"ח כר' אמי,
שאינו יוצא מצוות ת"ת בק"ש אלא דווקא בקביעות זמן אחר ללימוד התורה שני פעמים ביום ובלילה.

ד. למי אסור להתפרנס מן הצדקה כדי ללמוד תורה לשיטת הרמב"ם, ולמי מותר לעשות כן, וביאור
מש"כ הרמב"ם שאיכא מעלה גדולה במי שאינו מתפרנס מן הצדקה

... נמצא לפי זה דלהרמב"ם מחוייב כל אדם ללמוד כל התורה ולידע אותה, ורשאי אף להתפרנס מצדקה
- באם כשיעבוד לפרנסתו במלאכה איזו שעות לא יוכל ללמוד בהבנה ישרה ונכונה כל מה שלומד. ואף
שיש לו למזונות ע"י הדחק, רשאי ליקח צדקה למזונות בני אדם בינונים, ואף לבשר וכדומה. אבל אם כבר
למד עד שעבר הזמן שבו יכול ללמוד כל מה שילמוד - בהבנה ישרה ונכונה, אסור ליטול מצדקה כשהוא ראוי מצד כוחותיו לעבוד
איזו שעות במלאכה כדי חייו וחיי בני ביתו. וכן אם כשרונותיו נמוכים, ולפי מה שחושבין אינשי המכירין אותו ורבו - לפי מה
שמכירין אותו - גם כשלא יפסיק מלימודו לא יוכל להבין בעצמו, ולא יפסיד כלום באיכות לימודו, צריך לעשות מלאכה לפי מה
שצריך לו ולבני ביתו ולא ליקח מן הצדקה אף שהוא בשביל לימודו. ומעלה גדולה ומדת חסידות הוא אף למי שרשאי ליטול מן
הצדקה כדי שיוכל ללמוד כל התורה ולידע אותה, לדחוק את עצמו ולימנע מבשר וממאכלות בריאים וטובים כדי שלא ליהנות משל
צדקה ולא מממתנות. אבל נראה פשוט שאינו רשאי אלא בשביל מזונות עצמו, ולא כשיש לו אשה שחייב במזונותיה כשלא הודיעה
ונתריצית. וכשיש לו בנים ובנות אינו רשאי לדחוק אותן אלא שרשאי שלא לעבוד, וליקח בעדם מצדקה אם יתנו. ...

ט. המצווה שיש על כל אחד מישראל ללמוד את כל התורה שהוא לימוד תלמוד בבלי שלא בעיון
וגם משמע מהרמב"ם שאיכא מצווה חיובית על כל אחד ואחד מישראל ללמוד את כל התורה, שהרי נקט
גם חיוב זה בפ"א ה"י, שהוא החיוב שעל כל אחד ואחד מישראל שצריך ללמוד עד יום מותו מטעם דכל זמן
שלא יעסוק בלמודו הוא שוכח, שמזה הכרח שגם צריך ללמוד, דאל"כ לא היה שייך לאסור השכחה. אבל
חיובו הוא רק בזמן שקבע לקיים מצוות הלימוד, והיינו שצריך להשתדל שילמוד בכל יום פרק אחד.
אבל הוא לימוד שלא בעיון, שהרי א"א בזמן קצר ללמוד בעיון. אלא שהלימוד בעיון לא שייך למצווה
זו שנאמר בפ"א, ששייך לקיימה אף אלו שלומדים רק זמן קטן ביום וזמן קטן בלילה. והוא מקור
ללימוד דף גמרא שהיה ברוב ערי ישראל ואולי כולן שהיה חברה ש"ס, בין ללמוד בחבורת בע"ב כל
הש"ס והרב למד זה עמהם, בין לחלוקת הש"ס לבע"ב היכולין ללמוד גם בעצמן שילמדו בהעיר כל הש"ס
גם ע"י הבע"ב. וכשהיו בעיר הרבה בתי כנסיות, היה זה ברוב בתי כנסיות בכל ביהכ"נ לעצמה. וכשהתחילו
מתרשלין בזה, הונהג ע"פ הגאון ר' מאיר שפירא זצ"ל שהיה אב"ד ור"מ בלובלין, שיהיה דף יומי כללי
קבוע בכל העולם. שבלומד זה מקיימין לימוד כל תורה שבע"פ שנכתבה ע"י ר' אשי ורבינא, שזה שייך
להחשיב כולה תלמודא - אף שאין לומדין גם תלמוד ירושלמי, מחמת שקשה הלימוד בירושלמי מפני
שאין עליו פירוש מבואר בלשון קצר וברור ונכון כפירוש רש"י על הבבלי - מחמת שהתלמוד בבלי עיקר
להלכה. וגם דורות הקדמונים היו הרבה, גם חכמים גדולים, שלא למדו את הירושלמי, וגם הרבה שלא
ראו אותו מפני שלא העתיקו אותו הסופרים כל כך כהבבלי. שלכן החשיבו לעניין הלימוד דתושבע"פ
שחייבו גם את בע"ב ללמוד, רק תלמוד הבבלי. שזה למדו בע"ב בחברות הש"ס שהיו בהעיירות, וגם

קביעות הדף היומי רק בתלמוד בבלי. אבל עכ"פ קיום המצווה כראוי לא נתקיים בזה, וגם ליכא חיוב הכרחי ממש על כל אחד ואחד, ולא נחשבו עבריינין בזה.

יא. לבאר שלא שייך להקשות ממאמרי חז"ל שמחייבים ללמוד אומנות ולעסוק במלאכה לפרנסתן, ומרביתנו הראשונים שעשו מלאכה לפרנסתם

ולא מובן מה שמע"כ ידידי הביא ממה דתניא בקידושין דף כ"ט ע"א בברייתא, שחייב האב ללמד את

בנו אומנות ור' יהודה אומר כל שאינו מלמדו אומנות כאילו מלמדו ליסוותו. וגם רבי מאיר במתני' סוף קידושין סובר

שצריך ללמדו אומנות, ומשמע שכן סברי גם רשב"א (שם, שאומר אלא שהרעוטי מעשי וקפחתי את פרנסתי) ואבא גוריון איש צדיין משום אבא גוריא (שם, שאומר לא ילמד אדם אב בנו חמר גמל וכו' שאומנותו אומנות ליסוותי), ומשמע שהלכה כן. ואינו קשה כלל, דהא מדינא דגמ' (נדרים ל"ז ע"א

מה אני בחינם אף אתם נמי בחינם) אסור ליקח שכר, והיו מוכרחין ללמדם גם אומנות. אבל בדורותינו

שהתירו ליקח שכר, אדרבא מהא שמלמדו האב תורה הרי הוא ממילא גם כמלמדו אומנות, אם לימדו כל

כך שראוי ללמד לאחרים וראוי להיות רב באיזה מקום, ויהיה לו גם פרנסה מזה. ...

יד. בעניין בחורים שאינם מצליחים בלימודם, אם מותר להם לעזוב את הישיבה ללמוד לימודים אחרים

ומש"כ מע"כ ידידי שיש הרבה שמחמת ששומרין איסורים מתפחדים לעסוק בחיי שעה, ויושבים בהישיבה על ספר פתוח ואינם לומדים ממש, שלימוד כזה אינו מצליח. לא שייך שיהיה טעות כזה, ורק הוא עצלות בעלמא, שאף שלומדים - אם אפשר להם להתעמק יותר לפי כשרונותיהם, ואינם מתעמקים אלא לומדים לפום ריהטא, הוא עצלות היגיעה בכשרונותיו שהוא ג"כ ביטול תורה באופן גדול. וצריך להוכיח אותן בדברים מסבירים, ואם לא יקבל מחבירו צריך לראות שראש הישיבה יוכיח אותו, שבודאי יקבלו אלו המתעצלים להעמיק בלימודם.

ובדבר בחורים שאינם מצליחים בלימודם והוא מצד שאין להם כשרונות, וללימודים אחרים יש להם כשרונות, הרי בלימוד התורה שייך למי שלומד התורה להתגדל בכל אופן. כי אף אלו שאין יכולין להתעמק אבל יש להם כח הזיכרון יכולין להתגדל ברוב הלימוד לידע כל הש"ס ורביותו המפרשים והפוסקים לפום ריהטא, שזה ג"כ עניין גדול בתורה. וגם עלול מצד רוב הלימוד גם להשיג כח התעמקות ולהבין ביותר אף מצד הטבע קצת. וגם איש כזה הרי ודאי יזכה כלפי שמיא שיצליחו השי"ת בלימודי התורה, ויהיה לו גם כח התעמקות בלימודו ובהבנה הישרה והנכונה, ויהיה מגדולי התורה. ואדרבה אם יחסר לו להבין בענייני רפואה כראוי הרי עלול להזיק אינשי, דיטעה להבין המחלה והרפואה, כמו שמצוי מאד ברופאים מצד חוסר הבנתם ועצלות העיון. וכן הוא בשאר ענייני חכמה שייך לטעות כשיחסר לו הבנה נכונה. וג"כ אם לא שייך שיטעה בענייני נפשות משום שאינו עוסק בזה, עלול הוא עכ"פ להיות מזיק ע"י טעות. וכשיעסוק בעניינים אחרים הרי מצד המלאכה

עצמה אין לו במה לבקש מהשי"ת שיצליחו, אלא מצד הביטחון והאמונה, שג"כ הולכת ומתעטטת באלו שאינם עוסקים בתורה. ...

טז. בדבר אלה שאינם ראויים להתגדל בתורה, ואלו שיש להם חשק לעיין בשעותיהם הפנויות בענייני חכמות

ומש"כ מע"כ ידידי בדבר אלו שאינם ראויים להתגדל בתורה מצד שאין להם כשרונות ואפי' הוא מצד עצלות

יהיה מאיזה טעם שיהיה ודאי לא שייך לחייבם ללמוד כחיוב שכתבתי לבני תורה, ורשאי ללמוד איזה מלאכה

שחושב שלפי דרך הטבע היא מלאכה יותר ראויה, אף שיצטרך לבטל זמן הרבה גם על הכנה למלאכות ההם -

עיין בסידור ריעב"ץ אחר תפלת שחרית בהלכות תלמוד תורה סעיף י"ח מה הדברים שחייב ללמוד איש שאינו

יכול ללמוד הרבה - כדרך האינשי שעושין. ואם ראוי ללמוד מלאכת רפואה והנדסה ג"כ רשאי, אם יוכל

ללמוד זה בלא לימודי כפירה ובלא תערוכות נשים. וטוב שיעשה כל דבר ע"פ ת"ח וייתיישב עמו בכל דבר. ...

ד. ספר קובץ מאמרים [ע' סב]

אין שום איסור בזה. ולימוד אומנות כדי להתפרנס היא מצוה ומה"ט פוסקין בשבת על התינוק ללמדו אומנות דהוי בכלל חפצי שמים, דחייב אדם ללמד את בנו אומנות, אלא שזהו לכלל העולם, אבל אם רואה אדם בבנו שנפשו חשקה בתורה והוא מוכשר להיות גדול בתורה, בזה אמר ר' נהוראי מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה. ולא חלק ר' נהוראי אהא דחייב אדם ללמד בנו אומנות, וא"א לומר בדעת ר' נהוראי ששום אדם לא יתעסק באומנות רק בתורה לבדה. כי הוא דבר שא"א קודם ביאת המשיח. וקרא כתיב ואספת דגנך, הנהג בהן מדת דרך ארץ.